

СЕКЦІЯ 4. СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 81-221.24(075.034.2:084.121)

МІЖНАРОДНИЙ ЕЛЕКТРОННИЙ ПОСІБНИК «SPREADTHESIGN»: ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Адамюк Н.Б., к. пед. н.,
старший науковий співробітник лабораторії жестової мови
Інститут спеціальної педагогіки
Національної академії педагогічних наук України

У статті представлено сайт «Поширимо жест», який є навчальним посібником для вивчення і популяризації національної жестової мови різних країн в Інтернеті. Висвітлено структуру електронного посібника та концептуальний підхід до подання матеріалу з точки зору лінгвальних особливостей природних національних жестових одиниць та їхніх варіантів за тематичним принципом.

Детально описано особливості групової роботи української команди; зазначено роль допоміжних навідників «клас» і «визначення» певної мовної одиниці в процесі роботи над перекладом слів для точного відеодокументування жестових аналогів; розкрито механізм перекладу з англійської словесної мови на українську жестову мову; наведено практичне порівняння мовних одиниць різних країн на прикладі понять «або», «говорити».

Обґрунтовано призначення міжнародного посібника для документування національних жестових одиниць, а також більш доступного спілкування глухих громадян із різних країн.

Ключові слова: «*Spreadthesign*», відеодокументування, допоміжні навідники, жестова мова, командна робота, мовна одиниця, модель, немануальний компонент, переклад, прапор країни, проект, сайт, тематичний принцип.

В статье представлен сайт «Распространим жест», который является учебным пособием для изучения и популяризации национального жестового языка разных стран в Интернете. Освещены структура электронного пособия и концептуальный подход к представлению материала с точки зрения лингвистических особенностей естественных национальных жестовых единиц и их вариантов по тематическому принципу.

Подробно описаны особенности групповой работы украинской команды; указана роль вспомогательных наводчиков «класс» и «определение» определенной языковой единицы в процессе работы над переводом слов для точного видеодокументирования жестовых аналогов; раскрыт механизм перевода с английского словесной речи на украинский жестовый язык; приведено практическое сравнение языковых единиц разных стран на примере понятий «или», «говорить».

Обосновано назначение международного пособия для документирования национальных жестовых единиц, а также более доступного общения глухих граждан из разных стран.

Ключевые слова: «*Spreadthesign*», видеодокументирование, вспомогательные наводчики, жестовый язык, командная работа, языковая единица, модель, немануальный компонент, перевод, флаг страны, проект, сайт, тематический принцип.

Adamiuk N.B. INTERNATIONAL INTERNETRESOURCE «SPREADTHESIGN»: LINGUISTIC FEATURES

In the article opens the website „Spreadthesign” creation, which is the first internet-base for study and promote the national sign languages around the world. This became possible after Ukraine ratification of the United Nations convention of the rights of the persons with disability. It notes that thanks to the efforts of the Sign Language Laboratory at Institute of Special Education of NAES of Ukraine the Ukrainian Sign Language have got the official status and the right to study in special schools for deaf and hard-of-hearing children. That Laboratory carries out of the scientific research of Ukrainian Sign Language. For the short time it has been gathered and researched an arsenal of Ukrainian Sign Language units, which created the base for participation in creation of the Ukrainian content of the website „Spreadthesign”.

This article describes the Internet resource structure, the conceptual approach for the material presentation based on the linguistic features of the natural sign language units, and their versions grounded on thematic principle. That principle is the best for sign language learning as opposed to alphabetical principle, which is obsolete, because this principle reflects the characteristics and rules of spoken language. In the most countries this principle is the main at the Sign Language Dictionary creation without reference to the different categories of people or purposes various.

It describes in detail the features of groupware of the Ukrainian team. Also, it opens the role of support pointers the „class” and the „determination” of the language unit in the process of translation of words for correct video-recording of sign language counterparts. It characterizes the mechanism of translation from

English to Ukrainian Sign Language. Also, it presents the practical comparison of the language units of the different countries based on the example of concepts „or” and „speak”.

It grounds the purpose of this international internet resource for conservation of national sign languages, and for creation of the base for the communication among deaf citizens from different countries.

Key words: „Spreadthesign”, video-recording, support pointer, sign language, teamwork, linguistic unit, model, nonmanual component, translation, country flag, project, website, thematic principle.

Постановка проблеми. У статті «Поширимо жест» – перший міжнародний електронний посібник з національних жестових мов» було зазначено, що з моменту ратифікування Україною Конвенції Асамблеї ООН «Про права інвалідів» (2009) нею зроблено чимало у сфері захисту і підтримки лінгвальних прав глухих українців [1]. Зокрема, завдяки діяльності лабораторії жестової мови (ЖМ) Інституту спеціальної педагогіки НАПН України статус української жестової мови (УЖМ) отримав право на його вивчення у навчальних закладах для дітей глухих та зі зниженим слухом, на наукове дослідження на академічному рівні; за короткий термін був накопичений і задокументований арсенал мовних одиниць УЖМ [2; 3], що надало можливість взяти участь у першому міжнародному електронному посібнику з національних ЖМ «Поширимо жест» і гідно представити Україну.

Завданням згаданої статті було представити сайт «Spreadthesign», який є навчальним посібником для вивчення і популяризації національної ЖМ різних країн в Інтернеті; висвітлити соціальний аспект національних ЖМ в міжнародних документах; розкрити склад зарубіжних команд та добір української команди в розробці електронного посібника; обґрунтувати призначення міжнародного посібника для документування національних жестових одиниць, а також більш доступного спілкування глухих громадян із різних країн.

Постановка завдання. Метою даної статті є: розкрити добір лексики за тематичним принципом; описати особливості командної роботи; вказати роль допоміжних навідників «клас» і «визначення» певної мовної одиниці в процесі роботи над перекладом; розкрити механізм перекладу з англійської словесної мови на УЖМ; навести практичне порівняння мовних одиниць різних країн на прикладі понять *або*, *говорити*.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що особливістю укладання електронного Жестівника є добір мовних одиниць за тематичним принципом. Такий принцип є оптимальним для вивчення ЖМ, на відміну від абеткового принципу, який є застарілим, оскільки відбиває особливості і мовні норми словесної мови. Зазначений принцип у переважній більшості країн є основним при укладанні жестівників для різ-

них категорій осіб і для різного його призначення [4; 5; 6].

Таким чином, Spreadsigns містить такі тематичні групи одиниць: «Їжа», «Інформаційна технологія», «Автомобільні технології», «Бізнес», «Деревина та будівництво», «Дитячі жести», «Догляд за дітьми», «Електрика і енергія», «Загальноживані слова», «Машинобудування», «Медіавиробництво», «Мистецтво і дизайн», «Навчання», «Охорона здоров'я і соціальна допомога», «Подорож та туризм», «Одиниці поза категорією», «Релігія», «Речення», «Сільське господарство, садівництво і лісництво», «Спорт», «Флористика, перукарське мистецтво», «Числа» і «Абетка».

Кожна команда тих країн, які взяли участь у зазначеному проєкті, отримували перелік мовних одиниць до кожної теми лише англійською мовою. Автоматичний переклад наданих одиниць засобом перекадача Google унеможливив точну передачу того лексичного значення, яке було закладено в кожній одиниці поширеного серед всіх команд переліку. Наприклад, *sorri* англійською мовою має не одне значення, і механічний переклад на українське слово *пробачте* з відповідним лексичним значенням не відповідав задумці засновників проєкту Spreadsigns, оскільки *sorri* означало жалісливий. Також неправильним був переклад слова *boufriend* на *хлопець*, оскільки малося на увазі інше поняття – *наречений*. Також слово *celebrated* було перекладено як *відомий* замість *зірка*. У лексичному плані некатегоричною була б помилка при перекладі *addsaltto* на *додати сіль*, але в жестовому еквіваленті була б допущена неточність, оскільки малося на увазі саме *посолюти*. І таких прикладів було чимало.

Враховуючи проблеми багатьох команд під час перекладу лексичних одиниць англійської мови на національну мову, що гальмувало процес відеодокументування, було введено такі допоміжні навідники, як *клас* і *визначення* певної мовної одиниці. До поняття *клас* відносяться частини мови, тобто жести-назви, жести-дії, жести-ознаки тощо. На письмі їх умовно позначили як іменник, дієслово, прикметник і т.д. *Визначення* несло в собі опис поняття на конкретному прикладі.

Ці нововведення допомогли уникнути помилок під час перекладу багатозначних,

синонімічних одиниць лексики; також вони надавали змогу фіксувати варіативність лексичних одиниць. Наприклад, слово *kangaroo* відноситься до класу Noun і має таке визначення: *a large Australian animal that carries its young in a pouch*. Переклавши клас і визначення, ми розуміємо, що дане слово відноситься до іменників і у визначенні трактується як велика австралійська тварина, яка несе своє потомство в сумці (таблиця).

Іноді у визначення вставлявся малюнок, який допомагав точно встановити лексичне значення слова. Наприклад, слово *braselet* перекладалося як *браслет*, і у визначенні мав би йти опис зазначеного поняття. Проте вставка малюнку, на якому був зображений браслет, розставляла всі акценти, оскільки браслет розміщувався не на п'ясті руки, а на передпліччі. Власне, такий браслет мали на увазі автори шведського проекту; словесний опис міг ввести в оману членів української команди, оскільки при документуванні жестової одиниці в останньої була б неточно виражена локалізація і, можливо, конфігурація в одному з варіантів жесту.

Робота над зазначеним Жестівником частково нагадувала роботу конвеєра: спершу перекладачем англійської мови перекладалися слова з однієї мови (англійської) на українську мову; потім перевірялася точність семантичного значення слів; згодом до справи бралися лінгвісти жестової мови, які підбирали відповідні жестові одиниці до поданих слів; пізніше йшла робота з моделями, яких лінгвісти перевіряли спочатку на розуміння і вірне сприймання семантики жестової одиниці, і лише потім вони «фільтрували» процес самої відеозйомки жестових одиниць. Насамкінець, оператор, виконуючи також функцію лінгвіста, фіксував

демонстровані жести і задокументовував в електронній формі Spreadthesign. Звісно, що він займався монтажем відеожестів і стежив за відповідністю понять у словесній і відеоформі. Втім, робота над проектом «Поширимо жест» вимагала часто термінового зібрання всіх членів команди для уточнення і обговорення процесу роботи над відеодокументуванням.

Основну роботу над першою частиною (8 тисяч лексичних одиниць) електронного Жестівника завершено. Втім, автори проекту Spreadthesign ввели другу чергу роботи проекту, який містить 7 тисяч мовних одиниць. Вони зазначають перспективне його продовження, бо цікавим є аналіз порівняння закладених жестових одиниць різних країн. Для наведення прикладу підберемо жестову одиницю, яка в перекладі означає або і відноситься до класу сполучників. Спостерігаємо, що жестові одиниці, представлені такими країнами, як США, Україна, Чехія, Польща, Естонія, Швеція, Турція відрізняються такими головними компонентами жесту, як конфігурація, напрям і характер руху. На фото № 1 (Естонія) зафіксована конфігурація з відкритою долонею догори та черговим рухом двох рук вгору-вниз. На фото № 2 (Швеція) простежується конфігурація , відтворена однією рукою, з «перекладним» рухом. На фото № 3 (Чехія) спостерігаємо конфігурацію у формі (здійснена обома руками), яка виконує зустрічний перехресний рух. В УЖМ (Фото № 4) дане поняття реалізується відтворенням жестової одиниці у конфігурації обох рук, вказівний палець правої рук дотикається перемінно до вказівного і

Таблиця

Механізм перекладу з англійської (словесної) мови на українську жестову мову

kangaroo	Class: Noun Definition: <i>a large Australian animal that carries its young in a pouch</i>	Клас: Іменник Визначення: велика австралійська тварина, яка несе своє потомство в сумці	КЕНГУРУ
absurd	Class: Adjective Definition: <i>inconsistent with reason, logic or common sense</i>	Клас: Прикметник Визначення: несумісне з розумом, логікою або загальним значенням	АБСУРДНИЙ
never	Class: Adverb Definition: <i>at no time; not ever</i>	Клас: Прислівник Визначення: ні в який час, ніколи не	НІКОЛИ
Run	Class: Verb Definition: <i>jog or move at a pace faster than that of walking</i>	Клас: Дієслово Визначення: пробіжки або переміщення більш швидкими темпами, ніж при ходьбі	БІГТИ
Excuse me	Class: Sentences Definition: <i>Excuse me</i>	Клас: Речення Визначення: Пробачте	ПРОБАЧТЕ
when	Class: Adverb Definition: <i>at what time</i>	Клас: Прислівник Визначення: в який час	КОЛИ

великого пальців лівої руки. Фото № 5 демонструє нам зазначену лексичну одиницю з турецької ЖМ, яка відтворена у конфігурації і долоня якої спрямовується то на мовця, то на співрозмовника. Щодо жесто-

вого позначення сполучника *або* в американській ЖМ, спостерігаємо процес дактилювання з наступних конфігурацій   (Фото № 6). Цікавою є лексична одиниця польської ЖМ (Фото № 7) з конфігурацією

Фото № 1. Естонія

Фото № 2. Швеція

Фото № 3. Чехія

Фото № 4. Україна

Фото № 5. Турція

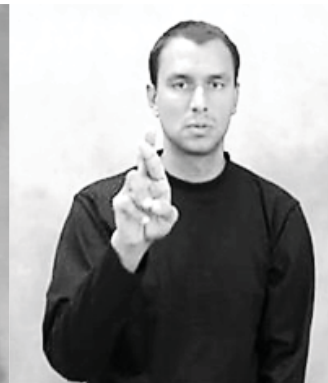

Фото № 6. США

Фото № 8. Польща

Фото № 8. Великобританія

Фото № 9. Індія

Фото № 10. Литва

Фото № 11. Польща

Фото № 12. Німеччина

та характерним рухом переміщення в просторі у правий бік від мовця.

Якщо мовна одиниця ЖМ зі значенням або в різних країнах світу візуально відрізняється конфігурацією, то, аналізуючи мовну одиницю ГОВОРИТИ, спостерігаємо або схожість, або тотожність форм складених пальців з локалізацією, в основному в

позиції № 5, і виконання напряду та руху жесту. Тобто мовна одиниця на позначення ГОВОРИТИ виступає у формі конфігурації або , або з характерним рухом кількарязового змикання (наприклад, у Великобританії (Фото № 8), Індії (Фото № 9), Литви (Фото № 10), Польщі (Фото № 11), у Німеччини (Фото № 12).

Фото № 13. Україна

Фото № 14. Латвія

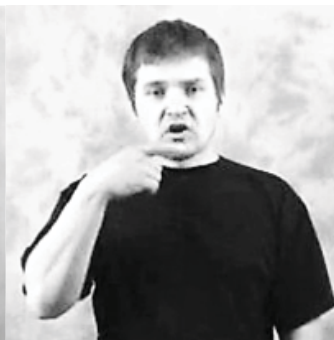

Фото № 15. Росія

Фото № 16. Австрія

Фото № 17. Румунія

Фото № 18. Франція

Фото № 19. Іспанія

Фото № 20. Португалія

Фото № 21. США

Фото № 22. Турція

Фото № 23. Японія

Фото № 24. Естонія

Зазначена мовна одиниця ГОВОРИТИ в Україні, Латвії, Росії, Австрії Румунії та Франції (Фото №№ 13–18) має повну тожність: виступає у формі конфігурації з кількарізним обертовим рухом. Візуальна подібність жестових одиниць зі вказаним значенням може пояснюватися відношенням зазначених країн до однієї мовної групи та інтеграційним впливом.

На відміну від вказаних країн, жести однак ГОВОРИТИ суттєво відрізняється у таких жестових мовах, як:

– іспанська (Фото № 19) (права рука з конфігурацією у формі долонею вниз здійснює коловий рух по долоні лівої руки з вищезазначеною конфігурацією);

– португальська (Фото № 20) (активна рука з конфігурацією у формі здійснює коловий рух згори вниз в позиції № 6: область шиї);

– американська (Фото № 21) (активна рука з конфігурацією у формі пальцями (що рухаються) догори з повторювальним рухом від губ мовця у бік співрозмовника);

– турецька (Фото № 22) (обидві руки з конфігурацією у формі здійснюють повторювальний почерговий рух від губ мовця у бік співрозмовника);

– японська (Фото № 23) (обидві руки з конфігурацією у формі здійснюють широкі колові рухи знизу догори);

– естонська (Фото № 24) (активна рука з конфігурацією здійснює кількарізний рух знизу вгору в районі підборіддя (під нижньою губою);

Таким чином, Жестівник сприяє не лише вивченню національної ЖМ, але й ЖМ іншої країни – саме в цьому його велика цінність і популярність серед відвідувачів сайту.

Щоб розпочати роботу із сайтом, варто обрати мову країни, за допомогою якої вивчається інструкція користування сайтом, замовляється словесне поняття з метою вивчення жестового еквівалента тощо.

Відвідувачам сайту, яким призначений посібник, буде легко керуватися вивченням певних жестових одиниць, які позначають відповідні поняття, відкривши обрану тему за змістовим вказівником.

Для полегшення пошуку відповідного поняття у Словнику, який містить згадані тематичні групи одиниць («Іжа», «Інформаційна технологія» тощо), слід обрати відповідну тематичну групу і відкрити її.

Для зручності і мобільності в пошуку певної жестової одиниці відвідувачам сай-

ту пропонується як алфавітний вказівник, що міститься в кожній темі, так і відповідна група лексичних одиниць певної теми, реєстр якої міститься після назви теми. Наприклад, після назви теми «Подорож та туризм» розміщено реєстр відповідної лексики, яка складається з 60 найуживаніших жестових одиниць. У розділі «Загальноживані слова» навпроти слів, що починаються з літери А, ми бачимо кількість національних прапорів (символи країн), які підготували відеожест до словесного відповідника. Наприклад, позначення національною ЖМ на слово *абетка* (*азбука, алфавіт*) дали 22 країни. Таким чином, ми можемо відтворити жести одну одиницю (що містить тотожне лексичне значення, закладене у слові мови зазначеної країни). Достатньо для цього зробити наступні кроки:

– у відповідному рядку замовити для пошуку певне слово;

– знайти прапор потрібної країни (наведення курсору на кожний прапор дає словесне позначення країни);

– «прочитати» жести одну одиницю обраної країни як самостійно, так і в порівнянні з українською жестиною одиницею (для цього слід натиснути на знак синхронного подвійного відеовідтворення).

Орієнтовний покажчик участі країн у відтворенні певного слова ЖМ

Мовна одиниця	Країни:
Абетка, азбука, алфавіт	
Гуляти	
Правильний	
Школа	

Завершуючи вищевикладене, зазначимо, що електронний Жестівник має додаткову цінність в тому, що моделями показу відеожестових одиниць є носії ЖМ, яким, як членам лінгвоменшини, притаманне досконале застосування немануального компоненту ЖМ, без якої остання не може бути повноцінною і самодостатньою мовною системою. Як спостерігаємо на відео, вираз обличчя польської моделі супроводжує мовну одиницю з лексичним значенням *чий?*; немануальний компонент у американській моделі до поняття *але*; у бразильській моделі, яка висловлюється португальською ЖМ, – до поняття *капость*; в українській моделі – до поняття *очевидно* (рис. 1).

Висновки. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що:

Рис. 1. Зразки немануального компоненту національних жестових мов

Модель Польщі

Модель США

Модель Бразилії

Модель України

– міжнародний проект «Spreadthesign» вперше розкриває єдину лінгвальну структуру ЖМ всіх країн; кожна національна ЖМ має розділи, аналогічні словесній мові: «Кінетика (замість «фонетики)», «Лексика», «Граматика», «Синтаксис» тощо;

– ЖМ багата на синоніми, фразеологізми тощо; вона містить неологізми, історизми, сленгові одиниці, терміни тощо, – і це свідчить про повноцінність ЖМ;

– «живе» відтворення жестолексем у форматі відео за тематичним принципом сприяє кращому засвоєнню ЖМ будь-якої країни світу, глибшому опануванню національної ЖМ її користувачами;

– є «настільним» посібником вивчення національної ЖМ як другої мови для перекладачів ЖМ, сурдопедагогів навчальних закладів; як іноземної – для батьків глухих і слабкочуючих дітей, які повинні знати мову

власних дітей, щоб здійснювати прямі батьківські функції;

– вперше проект зосереджує увагу на немануальному компоненті ЖМ, дослідження якого в Україні є в перспективних планах лабораторії ЖМ Інституту спеціальної педагогіки НАПН України.

У перспективі в плани проекту входить додати до жестового відеоряду звуковий, а також 3D анімацію до слів. Крім цього, планується включити жестові мови країн, що не входять до ЄС. Таким чином, Spreadthesign («Поширимо жест») ставить глобальні цілі світової мовної інтеграції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адамюк Н.Б. «Поширимо жест» – перший міжнародний електронний посібник з національних жестових мов / Н.Б. Адамюк, І.І. Чепчина // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: зб. наук. праць. – К.: Університет «Україна», 2015. – № 12 (14). – С. 75–85.

2. Іванюшева Н.В. Український тематичний відеословник жестової мови: навчально-методичний посібник / Н.В. Іванюшева. – К.: УТОГ, 2003.

3. Кульбіда С.В. Український жестівник для батьків / С.В. Кульбіда, І.І. Чепчина, Н.Б. Адамюк, Н.В. Іванюшева; НАПН України, Ін-т спец. педагогіки, Лаб. жестової мови, Укр. т-во глухих. – К.: СПКТБ УТОГ, 2011. – 380 с.

4. Stokoe, William C., Casterline, D. & Croneberg, C. (1965): A Dictionary of American Sign Language on Linguistic Principles. Gallaudet University Press.

5. Locker McKee, R. & Napier, J. (2002): Interpreting into International Sign Pidgin – An Analysis. In: Sign Language & Linguistics 5(1), pp. 27–54.

6. Jokinen, M. (2000): The Linguistic Human Rights of Sign Language Users. In: R Phillipson (Ed.): Rights to Language: Equity, Power and Education. New York: Lawrence Erlbaum Associates, pp. 203–213.